

Φύση, πολιτισμός και τουριστική ανάπτυξη

αρχιτέκτων Θύμιος Παπαγιάννης

Περίληψη

Σε μεγάλο βαθμό, η τουριστική δραστηριότητα εξαρτάται από πληθώρα παραγόντων που σε συνδυασμό μεταξύ τους καθορίζουν την έλξη προς συγκεκριμένους χώρους υποδοχής και τη ζήτηση σχετικών υπηρεσιών και επομένως τον αριθμό και την ποιότητα επισκεπτών.

Έναν από τους κυριότερους παράγοντες έλξης αποτελεί το φυσικό περιβάλλον, είτε πρόκειται για παραθαλάσσιο χώρο με αμμώδεις ή βραχώδεις ακτές, είτε για ορεινές περιοχές με δάση, εδαφικές εξάρσεις, χείμαρρους, ποτάμια και λίμνες ή άλλους υγρότοπους. Σε κάποιο σημαντικό βαθμό, η έλξη των παραθαλάσσιων χώρων –ιδιαίτερα μάλιστα των νησιωτικών– έχει υπερκεράσει άλλες επιλογές και έχει ταυτιστεί με τις θερινές διακοπές.

Τα τελευταία έτη, η έλξη των πολιτιστικών στοιχείων παρουσιάζει αξιόλογη αύξηση. Πρόκειται όχι μόνο για αρχαιολογικές περιοχές, αλλά επίσης για παραδοσιακούς οικισμούς και ιστορικά κτίσματα και κατασκευές (όπως μοναστήρια, κάστρα, μονοπάτια, πετρόκτιστες γέφυρες και άλλα χαρακτηριστικά στοιχεία που καθορίζουν συγκεκριμένες περιοχές), καθώς και για τοπικές παραδόσεις (θρησκευτικές ή κοινωνικές, ακόμα και γαστριμαργικές).

Μέχρι πρόσφατα, οι δύο αυτές έλξεις επισκεπτών ήταν πλήρως διακριτές. Σήμερα όμως διαπιστώνεται μια τάση σύγκλισης, όπου η θελκτικότητα ενός χώρου εξαρτάται από το συνδυασμό στοιχείων φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Σε αυτή τη σύνθετη προσέγγιση ουσιαστικό ρόλο παίζει η θεώρηση του τοπίου, το οποίο διαμορφώνεται από ανθρώπινες δραστηριότητες και από φυσικές διεργασίες (σύμφωνα και με τη Συνθήκη της Φλωρεντίας¹).

Συνολικά, τα στοιχεία τουριστικής έλξης περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- Φυσικό περιβάλλον
- Αγροτικά τοπία
- Αρχαιολογικοί χώροι
- Παραδοσιακοί οικισμοί
- Παραθεριστικοί οικισμοί
- Αστικά κέντρα
- Άυλες κοινωνικές και πολιτιστικές παραδόσεις
- Ειδικά ενδιαφέροντα

Είναι ίσως αναπόφευκτο οι τουριστικές δραστηριότητες να ασκούν αρνητικές πιέσεις στα στοιχεία τόσο φυσικής όσο και πολιτιστικής κληρονομιάς του κάθε τόπου. Αποτέλεσμα η υποβάθμιση των θελκτικών στοιχείων του χώρου με δυσμενείς κατ' επέκταση επιπτώσεις στον τουρισμό. Αντίθετα όμως, η διαχείριση των τουριστικών ροών και η χρησιμοποίηση εσόδων που μπορούν να αξιοποιηθούν για τη συντήρηση, ανάδειξη και αναβάθμιση των

¹ Που κυρώθηκε στην Ελλάδα με το Ν. 3827/2010, ΦΕΚ Α 30/25.02.2010.

πόρων επιτρέπει σε πολλές περιπτώσεις την εξισορρόπηση των πιέσεων. Πάντως η αντιμετώπιση των πιέσεων αυτών διευκολύνεται σημαντικά αν εξεταστούν στο ευρύτερο πλαίσιο του τοπίου και υπό την οπτική της αειφόρου χρήσης των πόρων.² Επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με τους αρμόδιους οργανισμούς των Ηνωμένων Εθνών,³ ο αειφόρος τουρισμός ορίζεται ως: «Τουρισμός που λαμβάνει πλήρως υπόψη τις τωρινές και μελλοντικές οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις, ικανοποιώντας τις ανάγκες των επισκεπτών, του κλάδου, του περιβάλλοντος και των κοινοτήτων που φιλοξενούν» (UNEP + UNWTO 2005).

Η προφύλαξη των στοιχείων τουριστικής έλξης περιλαμβάνει τις ακόλουθες δράσεις, στις οποίες ο τουριστικός κλάδος θα πρέπει να μετέχει με ενεργό ρόλο:

- Εντοπισμός και καταγραφή
- Αξιολόγηση φερουσών ικανοτήτων
- Κοινωνικές συμμαχίες
- Χωρικός σχεδιασμός
- Θέματα διαχείρισης του χώρου
- Οικολογική προσέγγιση στο σχεδιασμό και τη λειτουργία των τουριστικών μονάδων

Παράλληλα, θα πρέπει να προωθείται η ενημέρωση, αξιολόγηση και εφαρμογή των διεθνών καλών πρακτικών, που περιλαμβάνουν:

- Τρόποι ακραίων εντάξεων τουριστικών εγκαταστάσεων σε ιδιαίτερα τοπία
- Σταδιακή καθιέρωση παγκόσμιων κριτηρίων αειφορίας για τις τουριστικές δραστηριότητες, όπως αυτά του *Global Sustainable Tourism Council*.⁴
- Υιοθέτηση και εφαρμογή των Ευρωπαϊκών κατευθύνσεων για τον τουρισμό. η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει αναπτύξει το Σύστημα Τουριστικών Ενδεικτών για Αειφόρο Διαχείριση,⁵ που περιλαμβάνει κατευθυντήριες γραμμές, καθώς και 'εργαλειοθήκη'.

Στο Κεφ. 2 αυτής της μελέτης δίδονται πληροφορίες για τα στοιχεία έλξης των επισκεπτών προς συγκεκριμένους χώρους, που αποτελούν βασικούς παράγοντες της τουριστικής δραστηριότητας. Στο επόμενο Κεφ. 3 αναφέρονται οι πιέσεις που ασκούνται από τις ίδιες τις τουριστικές δραστηριότητες πάνω στα στοιχεία έλξης, με κίνδυνο την υποβάθμιση ή και την καταστροφή τους. Για την αποφυγή αυτών των δυσμενών επιπτώσεων, στο Κεφ. 4 περιλαμβάνονται κατευθυντήριες γραμμές, που μπορεί να είναι χρήσιμες στους τουριστικούς φορείς. Η καλή ένταξη τουριστικών μονάδων σε ευαίσθητες περιοχές σε διάφορα μέρη του κόσμου εικονογραφείται στο Κεφ. 5. Ο συνδυασμός όλων αυτών των προσεγγίσεων οδηγεί στην αδήριτη ανάγκη ολοκληρωμένης διαχείρισης.

Η έννοια της ολοκληρωμένης διαχείρισης περιλαμβάνει κατ' αρχήν τη συνδυασμένη αντιμετώπιση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς του κάθε τόπου. Στην περίπτωση

² Στη μελέτη αυτή ο αγγλικός όρος *sustainability* μεταφράζεται ως 'αειφορία' και όχι ως 'βιωσιμότητα' ή 'βιώσιμη ανάπτυξη', γιατί είναι ορθότερος. Προέρχεται από το 'αεί φέρειν' και την 'αειφορία των καρπών' της δασικής επιστήμης. Ο όρος αυτός θα μπορούσε να υιοθετηθεί διεθνώς ως *aeiphoria* (αντίστοιχο του *euphoria*).

³ Πρόκειται για την UNESCO, το UNEP και το UNWTO.

⁴ www.gstcouncil.org.

⁵ *European Tourism Indicators System for Sustainable Management at Destination Levels* <http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/sustainable-tourism/indicators/index_en.htm>.

του τουρισμού, περιλαμβάνει επίσης και τη διεπιστημονική θεώρηση όλων των παραμέτρων που καθορίζουν τον προγραμματισμό, το σχεδιασμό και τη λειτουργία των όποιων εγκαταστάσεων. Επίσης αφορά την αντιμετώπιση όχι μόνον αποκλειστικά των τουριστικών εγκαταστάσεων, αλλά και του περιβάλλοντος χώρου τους, στοχεύοντας στην ελαχιστοποίηση των δυσμενών επιπτώσεων που θα εξάγει η κάθε τουριστική εγκατάσταση, αλλά και μεγιστοποιώντας τα οφέλη που μπορούν να προκύψουν για αυτή από το γύρω χώρο, εάν τον αξιοποιήσει δημιουργικά για τον εμπλουτισμό της εμπειρίας των επισκεπτών.